Joan Alcover

Les valors de la seva obra poètica

DES de fa poc temps ençà, en el cel blau de Mallorca i en la constel·lació on regnen els genis tutelars de l'Illa Daurada, s'han aclucat dos estels clarís-sims: no fa gaire moria Mossèn Costa i Llobera, el sacerdot exemplar i el clàssic renacentista de les sublims espiritualitzacions; quan tot just finia el febrer el poeta excels qui es diu Joan Alcover clogué els ulls a la mortalitat; aquells ulls on encara fins al moment darrer s'hi emmirallà una estona més la llum serena de la pàtria meva.

Pel dolor de la seva mort insospitada, tota Mallorca s'endolà, tota Mallorca s'estremí com si una esgarrifança suprema s'escorrés per la sang de les seves venes; les venes on flueix pura la saba de la terra i de la raça i on s'escalfen i vibren els vers ideals inmarcibles. Car Mallorca es planyia amb lament inconsolable, ja que la mort de l'Alcover, ultra la pèrdua de l'altíssim poeta i noble trovador de la meravella de la seva natura, significava la pèrdua del més alt valor espiritual, del prestigi literari indiscutible, de l'orientador i inspirador de la joventut de la nostra renaixença, i a l'ensems també la pèrdua de l'amic i el ciutadà íntegre i del patrici exemplar. I encara per sobre tot això Mallorca plorava a l'Alcover perquè en ell s'havia realitzat el misteri de la compenetració de l'ànima de la terra amb l'ànima del poeta, de la humanització de totes les sentors i palpitacions racials a través del seu esperit selecte, versades pulcrament dins la gràcia llisquent i musical de la llengua tan gelosament culturada.

Per això l'Alcover, principalíssim capdavanter de la nostra renaixença literària, és, per sobre tot, el poeta humaníssim que mantè tothora aquest maridatge íntim entre l'home i la seva terra, entre l'esperit d'aquesta i el seu esperit, entre el poeta i el seu poble, per arribar al triomf d'aquell cant on s'hi troben—segons diu ell mateix—*un xic de terra i un xic de blavor de cel.*

I això que en el nostre Alcover podria semblar una sortosa coincidència o una gràcia més que les musses pròvides li haguessin conferit, fou el fruit d'una doctrina estructurada a través de treballs i meditacions i guanys espirituals i convertida en norma constant de tota una vida i una obra fecondíssima de poeta i d'escriptor.

Fou en la seva conferència llegida a l'Ateneu Barcelonès el 30 d'Abril del 1904 on Joan Alcover fixà—amb la decidida convicció que sempre posava en tots els seus actes —aquesta norma i aquest cànon que havia de posar en desprestigi moltes modes i tendències cartingudes i que havia d'obrir de pit en ample la sanitosa balconada per on entrés la sinceritat i la dignitat literària i que elles fessin possible la meravella de la seva poesia, tota humanitat i realitat i sentiment i refinament i harmonia alhora.

Poc temps feia encara que per sobre els conreus literaris de Catalunya s'havia deixat sentir una ventada d'afalagadores novetats que feien recordar les posicions extremes de Bandelaire amb el culte pel refinament de la forma, de D'Annunzio amb la seva egòlatra fatuïtat, dels exclusivistes de l'art per l'art i dels preciosistes qui rebutjaven—en

l'encarcarament d'un art artificiós—tota efusió sentimental i tota finalitat ètica i educadora. Contra totes aquestes corrupteles la veu de l'Alcover—afiançada pel prestigi de la seva personalitat literària—brunzí com una fuetada que esmicola els ídols de mentida i artifici i, al costat mateix del blasme depurador, aixecà la seva confessió noble i franca de la veritat, la dignitat i humanització de l'art com a exponent de tota seriosa producció poètica i artística. Ell mateix en fou l'exemple i la prova fidel. I l'Alcover qui en la seva faç eixuta i enèrgica, en els seus ulls vivíssims i en la seva paraula vibrant i serena, transparentà sempre la seva ànima patrícia i el seu esperit esquisidíssim, lluny de tancar-se en el fetitxisme d'un mandarí de casta o d'un geni d'*élite*, fundamentà la seva major superioritat en sentir-se l'home que esplaia el seu cor pel contacte amb els seus semblants, amb les vibracions dels humanals sentiments, que recull i fa seves les insignificàncies o les sublimitats de la vida, que sols comprèn l'art com una resultància de la unió de l'esperit amb la naturalesa, amb la humanitat, amb la vida inconstant, renovelladora, matitzada per tantes i tantes harmonies.

L'art—diu ell mateix—*ja que és l'expresió suprema de la vida, no ha de divorciarse de la vida tancant-se dins la torre de vori.... sinó que ha de daurar amb un raig de la seva llum consoladora totes i cada una de les hores i dels moments i dels actes de la vida ordinària.*

Cal demanar únicament al poeta, a l'artista la gràcia de la contemplació, de l'espandiment de l'ànima damunt la cosa contemplada que és la més perfecta manera per a posseir-la. Per això—diu—que *l'art és l'esperit de l'home dinamitzant-se i enbolcallant la naturalesa com la blavor del cel enbolcalla i feconda la terra;* i també, que *així com del cel i la terra neix l'arbre, de l'esperit humà i la naturalesa units en contemplació, neix la creació de l'artista.*

I escoltem com en paraules arborades i feridores blasma l'Alcover l'isolament, el professionalisme reclòs i la fatuïtat incomprensible dels qui es passen la vida estèrilment com el músic que lluita amb el seu violí *per arrancar-li una nova sonoritat, del poeta caçador de rims difícils, la ballarina que reconcentra en la punta del peu tota la força, dels excèntrics de cervell irritat per la pruïja de singularitzar-se, dels monomaniacs del refinament i la virtuositat.*

I vol, l'Alcover, que aquesta sia la pedra de toc per reconèixer l'autenticitat de l'artista, car—com expressa ell mateix—*la humanitat i els grans artistes a la curta o a llarga sempre s'han entès. Aquell qui no té prou força per penetrar en l'ànima de les multituts és que les ales li curtegen, la inspiració li manca.* D'aquí, doncs, de la natura, del sentiment i la passió humana deu arrencar el poeta com d'una prada virginal el bloc incontaminat i la primera matèria: sols així serà possible que l'obra neixi viva i palpitant amb fresca coloració i escalf del sentiment, amarada d'olor d'humanitat portant el *rastre dels afectes, odis, records, aspiracions o desitjos que commouen la humana criatura.*

Tal vegada semblarà que tot aquest bell glosari entorn de la doctrina alcoveriana té sols el valor d'un empirisme més o menys renovador o bé orientador. Ja he dit que el nostre poeta ens ha donat en la seva producció literària la més bella confirmació de totes aquestes normes que donen al seu cant aquell alat encís inconfusible. Per això

aquesta veritat, sinceritat i humanització artístiques situen l'Alcover en un caire personalíssim dins la nostra literatura.

L'Alcover havia començat a versificar en llengua manllevada i quan, ja madur de dies, copsa el sentit més alt i seriós de la vida, el poeta amb gest de sinceritat i veritat *rebutja tota parla que no fós la materna amb llavi febrosenc com al contacte de quelcom inexpressiu fred i metàl·lic.* Deixem que ens ho digui ell mateix:

«A la musa castellana
mos anys millors he donat
d'una altra musa germana
fondament enamorat.

. . . . . .

Sols ella arribar podia
de mon cor fins a la rel.
Si altra esposa fou ma Lia
ella serà ma Raquel».

Encara de la conseqüència i fidelitat de l'Alcover a la seva norma havia de resultar-ne un fruit més excels. L'Alcover és abans que tot un home, un home que sent com els altres homes, com els altres germans de raça i de pàtria i per això l'Alcover és per damunt de tot i integralment un mallorquí. L'Alcover copsa fins a les més recòndites pregoneses l'esperit, la racialitat, l'encant i la bellesa de la seva terra i totes les serenitats de l'Illa blava vibren dins la seva lira colorides de sentiment, càl·lides com un most tebi tot just expremut dins la copa sonora i musical de la llengua.

Quin encís, quina veritat té la Mallorca que es projecta a través de la lírica de l'Alcover! La visió de Mallorca en passar a través de l'ànima del poeta esdevé humanitzada, matitzada amb la dolça melenconia que el consumia lentament amb turment de moltes nostalgies i sofriments, allà dintre, ben dintre del cor, allà on la lluminosa visió es transformava en ritme, en cant, en sentiment i emoció.

I el poeta es trasfon en la natura, s'assimila els bataments de l'agre de la terra i és a tot hora present i participant en l'espectacle i la meravella que floreix a tot arreu i com un autèntic Mistral mallorquí és sempre un bell enamorat de la serra, la mar, el vilatge i la ruralia.

I la serrania mallorquina de blavors esquerpes sorgeix espectral i harmoniosa en el seu cant inolblidable:

«Qui em du l'estrofa plena de perfums
abella brunzenta de la soletat?
Quan, de ma finestra a encesa de llums
estenc la mirada per damunt ciutat
i l'ànima mia s'enfonsa llunyana
dins la serra immensa
que l'illa travesa, que l'illa defensa
de la tramuntana,

llavors de la serra surt una cançó
surt una harmonia que es torna visió.
. . . . . .
Oh flor de muntanya fina morenô
oh la pageseta que és una pintura
i té la cintura
com un gerricó!»

Com un vell patriarca és amic de les heretats i les cabanes, coneix els pobles i els veins i davalla pels corriols esborradissos entre les pinedes que baixen fins al mar, com en la «Cançó dels pins».

«De la costa brava som la caballera
i sobre els abismes del mar avençant
som de la Roqueta la visió primera
qui saluda de lluny al navegant.»

i aguaita amb ull extasiat les cales serenes:

«jo sé una cala profunda
on habita un vei-mari
el rocam que la circunda
perfuma l'olor de pi.»

i és amic gelós dels fontinyols i les boscúries i la badia de maragda:

«Sé una rústica badia
solitària dia i nit;
sembla un sojorn escollit
de la pau i l'harmonia.»

i amb tendra simplicitat glosa el poblet costerol aferrat sobre el pendís de la roca qui s'abisa dins la mar, com en les «Notes de Deya».

«Baixa la pendent
d'estret horitzó
mitja carreró
i mitja torrent.
. . . . . .
Crivell de la serra
dins un solc de terra
tanca un paradís».

Però aquesta dolça Mallorca—escriu Capdevila—no ho seria prou si no tingués prou benignitat per endolcir unes llàgrimes de dol. L'Alcover va apurar hores tràgiques i cruels: la mort dels seus quatre fills endolaren la seva lira amb el plany de l'elegia i l'abatament del desconhort i quan tot era propici a la dolor tràgica i als accents folls del seu temperament leopardià. Alcover amb l'ànima serena i amb dolç defalliment s'acull als consols de la natura, a l'afalac dels records, de les imatges i dels horitzonts confortants. I és encara una evocació de Mallorca que ampara i classifica les seves sofrences, i ara són les campanes del cloquer camperol que afinen la seva nostalgia:

«Assaborint l'hora tranquila
he reposat en el coster
cada encontrada té sa vila
i cada vila son cloquer
. . . . . .
l'himne de pau als qui reposen
en el reialme de la mort,
si ofèn l'orella dels qui gosen
als qui sofrim dóna conhort».

i és també el brollador del jardí de sa infantesa i la font exhaurida qui li encomanaven aquell plany sublim:

«Faune mutilat
brollador eixut
jardí desolat
de ma joventut...
Beneïda l'hora
que m'ha duit aquí
La font qui no vessa, la font qui no plora
me fa plorâ a mi».

i en el passeig soliu de les afores de la ciutat evoca els benamats qui finiren:

«Venen i s'asseuen a devora mi:
el xiprer no parla d'immortalitat
i de la celística baixa al jardí
dolça claretat.

i encara el seu dolor agudíssim troba una imatge vibrant en l'arbre malferit per la tempesta:

«Cada ferida mostra la pèrdua d'una branca
sens jo, res parlaria de la mitat que en manca
jo visc per a plànyer lo que de mi s'és mort.»

I encara que el nostre Junoy hagi dit que *la vida i la mort canten en la poesia de Joan Alcover una cançó perfecta d'alta harmonia,* nosaltres sentirem sempre dins aquesta cançó la serenitat i sinceritat de la seva ànima, la trasfusió d'aquesta ànima mateixa en totes les coses per ell cantades: nosaltres no podrem ja mai esmentar el nom de l'Alcover sense sentir-hi també incorporada l'evocació de Mallorca. Llavors n'haurem el sentit i el tast més esquisit de la viva meravella. I quan sota el cel puríssim de la pàtria meva, a l'ombra de la catedral augusta que dins la flama de cada posta es transfigura en una custòdia rutilant d'encesa pedreria, i a l'ombra dels nobilíssims palaus dels reis mallorquins, dins un jardí clapat de molsa i sàlzers llànguids, al costat mateix del brollador qui fila un plumall inconsútil d'aigues clares Mallorca aixequi una abstracció de marbre per millor idealitzar al seu poeta i al peu d'aquest marbre hi escrigui al *nostre Joan Alcover,* dins la paraula *nostre,* ens hi sentirem compresos els catalans de Mallorca, germans, ben germans dels catalans de Catalunya.

BARTOMEU OLIVER